

Razlika medj moralisti i Kantom jest ta, da su oni ponešto navraćali na subjektivnost, dočim je on — iduće za pre-strogom objektivnosti — spleo etiku s naukom o dužnosti.

Herbart upotrebiv temeljne misli englezkih moralista izveo je miran, triezan i neoboriv etični sustav, na koji evo sada prelazimo.⁴

Pošto absolutna vriednost — kako gore dokazasmo — ne može stajati u koristnosti, poželjnosti, prijatnosti, dakle u ničem, što bi izvan mene biti moglo, može ona stajati samo u mojoj nutrini, u mojoj volji. Zato i reče Kant: „Nigdje ništa u svijetu nema, niti se išta van svijeta pomišljati može, što bi vriednije bilo od vriedne volje.“⁵

Tim ipak nismo — kako bi se na prvi mah činiti moglo — čovjeka oddružili od čovjeka. Volja moja dolazi u odnošaj s voljama drugih ljudi. I u tom odnošaju tek je ona vriedna. Te sve odnošaje valja nam potražiti. I evo kako.

Etična presuda tiče se moje volje. Volja moja, sama za se, estetički je indiferentna. Da ne bude takvom, traži ona odnošaj; a odnošaj barem dva člana. Jednim je moja volja. Što da bude drugim članom? Predmet volje ne smie da bude — njega je Kant zabacio. Što dakle? Taj drugi član odnošaja može biti samo volja druge osobe ili sud o volji mojoj.

Recimo da je ovo posljednje. Što onda biva? Ako moj sud glasi: volja je dobra, a ona takvom ostaje — to se taj sklad volje sa sudom bezuvjetno mili; ako li sud glasi: volja je zla — a volja ipak ostane nepromienjena — to se taj nesklad bezuvjetno ne mili. Tu je volja napram sudu posvema slobodna; ona se može sudu pokoravati a i nepokoravati. Na tom odnošaju osniva se ideja čudoredne slobode.